

RUSI U BJELOVARSKIM BOLNICAMA TIJEKOM I NAKON PRVOGA SVJETSKOGA RATA

RUSSIANS IN BJELOVAR HOSPITALS DURING AND AFTER WORLD WAR I

Dubravko Habek*, Jasna Čerkez Habek**

SUMMARY

The Great War was the beginning of the settlement of the Russian population in the town of Bjelovar in war conditions, most often as prisoners of war directed to the treatment of the military or civilian hospital. Thus, in Bjelovar during the Great War died 71 members of the Russian people, principally the soldiers, prisoners. Some were later permanently inhabited, founded by his family and worked in Bjelovar longer or shorter time.

Key words: Great War , Russian people, history, hospital.

UVOD

Kao jako vojno središte, Bjelovar je od svojega osnivanja 1756. godine kao vojnoga grada, središta Varaždinskoga generalata, zatim brigade, pa sve do razvojačenja Vojne granice pa sve do iza Drugoga svjetskoga rata imao značajan broj vojnika pretežito iz Bjelovara i okolice koji su se borili na svim bojišnicama Austro-Ugarske Monarhije i bivših državnih tvorevina (1).

---

* Klinika za ginekologiju i porodništvo Kliničke bolnice „Sveti Duh“, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska.

** Klinika za unutrašnje bolesti, Kliničke bolnice „Sveti Duh“, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska.

Adresa za dopisivanje: Dubravko Habek, Klinika za ginekologiju i porodništvo Kliničke bolnice „Sveti Duh“, Hrvatsko katoličko sveučilište, Sveti Duh 64, 10000 Zagreb, Hrvatska. Epošta: dubravko.habek@os.t-com.hr.

Tijekom Prvoga svjetskoga rata, zvanoga i Velikoga rata, bjelovarska 16. pukovnija sudjelovala je na drinsko-srpskom bojištu, u Galiciji, Moldaviji, Bukovini i Italiji. Do početka Prvoga svjetskoga rata u gradu Bjelovaru nisu zabilježeni pripadnici ruske narodnosti. U radu se prikazuju do sada nepoznati podatci o pripadnicima ruskoga naroda te njihovu sudbinskome doseljavanju i životu u Bjelovaru tijekom i nakon Prvoga svjetskoga rata (1,2).

ISTRAŽIVANJE

Tijekom Prvoga svjetskoga rata u Bjelovaru bile su stacionarna vojna bolnica (*k. u. k. Reserve Spital*) s dvije pomoćne, uz bolnicu Crvenoga križa, te civilna županijska bolnica. Iz Matica umrlih bjelovarske 16. pukovnije te prijamnih zapisnika i Mrtvarnika bjelovarske Županijske bolnice, uz visoki pobol i pomor pripadnika pukovnije na navedenim bojištima, zabilježeni su i podatci o bolesnim ili ranjenim Rusima, ponajviše zarobljenicima na sjevernim bojištima Austro-Ugarske Monarhije koji su vlakovima dovezeni u stožerni grad Bjelovar zajedno s vojskom (2-5).

Prema navedenim izvorima, u pričuvnoj vojnoj bolnici umrlo je tijekom Velikoga rata 68 pripadnika ruske narodnosti, i to njih 64 zadnje, 1928. godine rata, trojica 1917., a jedan 1916. godine. Spomenute posljednje godine rata najveći pomor odnijela je epidemija španjolske gripe. Od ukupnoga broja umrlih u bjelovarskoj pričuvnoj vojnoj bolnici (*k. u. k. Reserve Spital*), na pripadnike ruske narodnosti otpada 14,4 % od svih umrlih. Svi umrli sahranjeni su na bjelovarskom gradskom groblju putem vojnoga sprovoda ili pak bolničkim sprovodom, kako je upisano u bolničke mrtvarnike. Naime, ako je sahranjen vojničkim pogrebom, onda je zasigurno spomeniti pokojni bio pripadnik vojske Austro-ugarske monarhije jer je sahranjen prema vojničkim običajima i počastima, dok su ostali sahranjeni bolničkim pogrebom, što znači u bolničkom lijesu, o državnome trošku, ali bez vojničkoga protokola (3,4,6). U ondašnjem *Tjedniku bjelovarsko-bilogorskom* od prosinca 1918. stoji zapis pod naslovom "*Nered u posadnoj bolnici*" u kojemu pravoslavni paroh kritizira uvjete u vojnoj bolnici na koje je naišao došavši dati posljednje sakramente bolesnika, pa je tako primjetio u bolničkoj mrtvačnici ruskoga zarobljenika "*koji je već četiri dana ležao nesahranjen*" (7).

U županijskoj je bolnici pak zaprimljeno 18 bolesnih Rusa 1918. godine, a umrla su tri bolesnika koji su sahranjeni na bjelovarskom vojnom groblju. Sva trojica hospitalizirana su zbog kirurške kazuistike od čega su i umrli. I ovdje su dva zarobljenika sahranjeni bolničkim pogrebom, a jedan vojničkim

pogrebom mada je bio, prema navodu iz dokumentacije, ruski zarobljenik, ali je vjerojatno prešao u Austro-ugarsku vojsku. Jedan je pripadnik umro od ileusa, drugi od empijema prsišta, a treći zbog krupozne pneumonije i penetrirajućeg želučanog vrijeda u jetru. Tako je u Bjelovaru tijekom Velikoga rata umro 71 pripadnik ruskoga naroda, ponajvećma vojnika, zarobljenika. Nakon Velikoga rata spominju se u Mrtvarniku još dva Rusa koji su umrli u bjelovarskoj bolnici. Prvi je bio Gregor Ftorišin, star 33. godine, istočnopravoslavne vjere, neoženjen, sluga, rodom iz Gjermanska (Topalska Gubernija). Primljen je na liječenje u bolnicu: 13. siječnja 1921., umro 18. siječnja 1921., a sahranjen 20. siječnja 1921. na bjelovarskom groblju. Uzrok smrti bio je *Abscessus femoris sinistri. Sepsis*. Drugi Rus bio je izvjesni Fedor Sergč(i)ev, star 22. godine, istočnopravoslavne vjere, neoženjen, redov, rodom s Kavkaza (Kubarska oblast, Rusija), pripadnik Kazačkoga divizionu. Primljen je u bejlovarsku županijsku bolnicu 6. prosinca 1921., umro 30. prosinca 1921., a sahranjen 31. prosinca 1921. na bjelovarskom gradskom groblju. Uzrok smrti bio je *Tethanus* (5). Njegov nadgrobni spomenik još i danas postoji na bjelovarskom gradskom groblju. Nažalost, od velikog vojničkoga groblja danas nije ostalo ništa, osim nekoliko starih, srušenih betonskih spomenika i jednog djelomično očuvanoga spomenutoga ruskoga vojnika u ranom poraću (6).

Nadgrobni spomenik ruskoga časnika Fedora Sergč(i)eva, rodom s Kavkaza, sahranjenog 31. prosinca 1921. na bjelovarskom gradskom groblju

RASPRAVA

Nakon Velikoga rata i poraća ostao je manji broj Rusa, bivših zarobljenika ili pak pripadnika Austro-ugarske vojske koji su se za trajno nastanili u Bjelovaru ili su došli po potrebi službe, najčešće liječnici. Tako i Karlić u svojem radu spominje ruskoga zarobljenika Jašu Aermarka, Židova iz Jalte, potomka vojnika junaka iz Sevastopolja koji je služio pak za krimskoga rata. Opisao ga je kao „čvrsta, zdrava mladića točnoga kao uru, dobrog kao

kruh, a jaka kao medvjeda“. On je radio u bjelovarskoj županijskoj bolnici kao liječnički pomoćnik do konca Velikoga rata, potom se oženio i postao činovnikom u mlinu, a doživio je u Bjelovaru duboku starost jer je još pedesetih godina 20. stoljeća živio kao umirovljenik (8).

Neki su se Rusi pak doselili dvadesetih godina 20. stoljeća u Bjelovar, dakle u trećem desetljeću te su se, primjerice, zaposlili u bjelovarskoj županijskoj pa banovinskoj bolnici i radili kao bolničari i pomoćni bolničari, ložači ili pak na drugim radnim mjestima u gradu. Tako su u bolnici radili do pred Drugi svjetski rat Nikolaj Bojčenko, Prokop Samokvasov i Ivan Prosenko, a bravar je bio Fedor Gogoljev. Spomenuti Fedor Gogoljev, radio je i umro u bjelovarskoj bolnici 19. srpnja 1926. u 32. godini života, bio je neoženjen, bravar, rodom iz Buračika (Vladimirska Gubernija, Glurmanska oblast). Sahranjen je bio 20. srpnja 1926., a uzrok smrti bio je *Tbc. pulmonum chr. progressiva cavernosa. Insuff. cordis chronica* (5,9).

U bjelovarskoj vojnoj je bolnici radio vojni liječnik, sanitetski major dr. Pavao Žukov, rođen u Petrogradu, koji je počinio samoubojstvo 19. veljače 1932. godine (9).

Berghofer opisuje sudbine Bojčenka i Samokvasova tijekom Drugoga svjetskoga rata u svome povijesnomedicinskom radu. Bojčenko je radio kao bolničar, bio je ruski emigrant i sudjelovao je u partizanskom pokretu, pa je bolesnike skrivajući u okviru noći u dramatičnim okolnostima prebacivao na partizanski teritorij. Umro je oko 1949. godine. Za Samokvasova spominje kako je tijekom Drugoga svjetskoga rata u bolničkoj ložionici skrivao ilegalnu pisaću mašinu, pa je zbog toga uhapšen i nestao tijekom rata (9). Tijekom Drugoga svjetskoga rata u bjelovarsku državnu bolnicu dopremljena su i četiri Kozaka koji su umrli i upisani u bolnički Mrtvarnik, tri ranjena sa smrtnim ishodom i jedan mrtav. Svi su sahranjeni na bjelovarskome gradskom groblju koje je po Drugome svjetskom ratu prekopano i danas ne postoji (10).

Drugi liječnik koji je došao u Bjelovar na službu bio je dr. Aleksej Rovnij („Aljoša“), rođen 1891. godine u Ukrajini, a Medicinski fakultet završio je u Harkovu 1918. godine.

Radio je isprva u Hrvatskoj Dubici, a u Bjelovar se doselio početkom Drugoga svjetskoga rata i počeo raditi kao liječnik opće medicine u Domu narodnoga zdravlja, a ordinirao je i privatno kako je tada bilo uobičajeno. Bio je treći predsjednik podružnice Hrvatskoga liječničkoga zbora u Bjelovaru, a

članom Zbora postao je 1927. godine. U Bjelovaru je radio više od tri desetljeća. Umro je 1963. godine (11).

ZAKLJUČAK

Veliki rat bio je početak naseljavanja ruskoga življa u grad Bjelovar u ratnim okolnostima, najčešće kao ratni zarobljenici upućeni na liječenje u pozadinsku rezervnu bolnicu ili gradsku bolnicu. Ovo su za sada jedini istraživani povijesni podatci o malobrojnim pripadnicima ruskoga naroda iz prve polovice 20. stoljeća koji su prema dostupnim izvorima bivali liječeni ili umrli, ili pak radili u bjelovarskim bolnicama, vojnim i državnoj. Neki su se za stalno nastanili, osnovali svoje obitelji i djelovali u Bjelovaru dulje ili kraće vrijeme.

LITERATURA

1. Habek D. Iz povijesti zdravstva Bjelovara. Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Bjelovar-Zagreb, 2015.
2. Habek D, Strugar V. Mortalitet 16. Varaždinske pukovnije u Velikom ratu 1914.-1918. Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Varaždinu. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb – Varaždin 2014.;99-123.
3. Vojna bolnica Bjelovar. Matične knjige pričuvne ratne bolnice u Bjelovaru 1914.-1919. Hrvatski državni arhiv Zagreb, M-495.
4. Vojna bolnica Bjelovar. Matične knjige vojnih osoba 1914.-1919. Hrvatski državni arhiv Zagreb, M-494.
5. Županijska bolnica Bjelovar. Mrtvarnik. Državni arhiv Bjelovar 39P0-a-8.
6. Habek D. Rusi u bjelovarskim bolnicama tijekom I. svjetskoga rata. Mednarodni simpozij „Rusi pred drugo svetovno vojno in med NOB v Jugoslaviji. Maribor, 21. ožujka 2014.
7. Tjednik bjelovarsko-križevački 1890.-1919. Sveučilišna i nacionalna knjižnica Zagreb, s. 86 181.
8. Karlić N. Nešto iz prošlosti bjelovarske bolnice. U: Medar M, Kudumija B. Bjelovarski zbornik 6. Matica Hrvatska ogranak Bjelovar i Opća bolnica Bjelovar, 2003;15-30.
9. Berghofer M. Povijest zdravstvene službe u Bjelovaru. Zbornik stručnih radova Medicinskog centra „Dr Emilija Holik“ u Bjelovaru. Povodom 125-godišnjice postojanja bolnice. Medicinski Centar Bjelovar, 1970:7-69.

10. Habek D. Kozaci pokopani na vojnom ratnom groblju. U: Ivković Z, Vusić J, Blažeković A, (ur.). Jugoslavensko nasilje i prešućivane žrtve 2. svjetskog rata i poraća s područja današnje bjelovarsko bilogorske županije. Matica hrvatska Bjelovar, 2010;941.
11. Habek D. Biografije bjelovarskih liječnika. Akademija medicinskih znanosti Hrvatske i Tonimir Varaždinske Toplice, 2015; 71.

SAŽETAK

Veliki rat bio je početak naseljavanja ruskoga živilja u grad Bjelovar u ratnim okolnostima, najčešće kao ratnih zarobljenika upućenih na liječenje u pozadinsku rezervnu bolnicu ili gradsku bolnicu. Tako je u Bjelovaru tijekom Velikoga rata umro 71 pripadnik ruskoga naroda, ponajvećma vojnika, zarobljenika. Neki su se kasnije za stalno nastanili, osnovali svoje obitelji i djelovali u Bjelovaru dulje ili kraće vrijeme.

Ključne riječi: *Veliki rat; Rusi; povijest; bolnica.*